

ՄԵԼԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարւան 6 ռուբլի:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:
Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլեֆոն № 253.

Կնքագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և առաջօրեայից):
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լիզուով:
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկով:
Տէլեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Եզոր Բոմանովիչ և Թագուհի Բուդախան Մերգաբէկանցիները արտի յաւով
յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին իրանց սիրելի աղջկայ

ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՄԻՐՁԱԲԷԿԱՆՑԻ

վաղածամ մահը, որ տեղի ունեցաւ օգոստոսի 7-ին Արաթումանում: 1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կովկասեան Չինաստան.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գաւառական պատեր. Նամակ Եւրոպայի. Նամակ Ասիայի. Նամակ Վաղարշապատի. Նամակ Նոր-Բայազետի. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արաթուման լուրեր.—ԽԱՆՆ ԼՈՒԻՐԻՆ. Թուրքիկ զորյաներ.—ՀԵՌԱՔԻՐԻՆ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Մեր ընթերցողներին յայտնի է, որ Սև ծովի մօտ, Բաթումի շրջակայքում, մեծ գիւղերով փորձեր արվեցին բուսական չինական թէյի տունկեր և ստանալու թէյ: Փորձերը աշող արդիւնք տուին, թէյը հաւանութիւն գտաւ վաճառանոցում և ծախվեց հիշատակեալ Պարզից, որ Կովկասում թէյի մշակութիւնը կարող է աշողութիւն ունենալ:

Ցանկանալով խրախուսել և պաշտպանել այդ նոր մշակութիւնը, կառավարութիւնը օրէնսդրական ձևով որոշեց ապաւել Կովկասեան թէյը այն ծանր մաքսից, որ դրվում է արտասահմանից եկող թէյի վրա և արհեստական կերպով թանկացնում է օտար թէյի գինը: Կովկասեան թէյի մշակողները ազատ լինելով մաքսից, կարողութիւն են ստանալու աւելի վառահ կերպով ծախքեր անելու այդ նոր բոյսի վրա և աշխատելու, որ այդ նոր շահաւէտ բոյսը հաստատ կերպով հիմք բռնի մեր երկրում և դառնայ նրա արդիւնագործական ճիւղերից մէկը:

Այդ բաւական չէ: Նշանակված են յատուկ մասնագէտներ, որոնք պէտք է ձրի-բար արձակեն թէյի մշակողներին, տան նրանց պատշաճաւոր խորհուրդներ, օգնեն կազմակերպելու գործը կանոնաւոր հիմքերի վրա և պարբերաբար գեղեցական երկրագործութեան միջնորդութեանը այն կարծիքներ և պահանջներ մասին, որոնք կարօտ են պետութեան արձակութեան:

Պէտք է նկատել, որ թէյի մշակութիւնը, բացի մի որոշ հմտութիւնից, որ ձեռք է բերվում գործնական ուսումնասիրութեամբ, պահանջում է առհասարակ մեծ աշխատանք, ուստի աւելի աշող և շահաւէտ կերպով կարող է զարգանալ այն ժամանակ, երբ նա կընկնի գիւղացիներին և փոքր ազատ կատարելի ձեռքը: Գիւղական ընտանիքը իր միացած ոյժով միշտ աւելի ձեռնառն է գործում, քան խոշոր կալուածատէրը վարձկան ղեկավար: Այլ ևս առաջ ունենալով այդ հմտութիւնները, պէտք է ցանկանալ, որ այդ նոր մշակութիւնը որին վիճակված է զարգանալ մեր երկրի որոշ մասերում, դառնայ գիւղական մեծամասնութեան սեփականութիւն, տալով նրան աշխատանքի նոր աղբիւր և մատա՛ սրբերով երկրին և պետութեան մի արդիւնք, որի համար ազգաբնակչութիւնը պէտք է վճարէր իր դրամական միջոցների մի մասը ուրիշ երկրներին:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐ

(Նամակ Նուխուց)

Մեր քաղաքում կարելի է չը յուսահատվել միայն ձմեռը: Ձմեռը գոնէ ձիւնի սպիտակ ա-

ւանը ծածկում է գետինը և մարդու աչքին միմիայն խորտուրտութիւններ են երևում, իսկ այժմ, ամառը՝ կիզոտութիւններ ու գարշահոտութիւններ քաղաքի փողոցների անբաժան մասն են կազմում: Մտածեցէք թէ՛ ոչ յարմարութիւնների՝ գոնէ ձեր առողջութեան մասին: Օղջ լցվում է ներված քաղաքի միջով քաղաքի մետաքսէ թել պատրաստող գործարանների:

Անցէք որ փողոցով էլ կամենաք: Տեսնում էք՝ ջրի մի անգույն հոսանք դէպի ներքեւ է վազում, բազմաթիւ ակօսներ փորելով այդ երթևեկաշատ փողոցով, կամ մի այլ տեղ ջուրը լծացած ամբողջ փողոցն է բռնել: Պարտէշներ ջրելու համար են տանում այդ ջուրը: Եւրաբաժ մնում էք կանգնած և անցնելու համար ցամաք էք որոնում: Մինչ այդ, մէկ էլ տեսաք մի կառք սրբնթաց եկաւ անցաւ և ա-նիւնների տակից դուրս ցայտած ցեխի շիթերը տղոցներին շորերդ: Դէմքերիդ վրա դժգոհութեան և զգուշանքի մեծ ծածկութիւն էք անում և քարկացած մտնում ջուրը ու անցնում:

Ամենաբանուկ ճանապարհի վրա էք այժմ: Այստեղ տեսարանը փոխվում է: Ահա մի կառք է գալիս: Դուք սկսում էք նախապատրաստվել գալիք փորձանքը աշողութեամբ տանալու համար: Կառքի անիւնները, խրվելով 2—3 վերջի հաստութեամբ հողի մէջ, փոշու ամպեր են բարձրացնում իրանց ետեւից և ծածկում անցնողին: Մի քանի րոպէից յետոյ քաղվում է փոշին և դուք տեսնում էք սպիտակացած մազերով ու հագուստով մարդուն կրկին զգուշանալով աչքերը փակած ճանապարհը շարունակելու:

Բայց կրիտիկական և սրտաշարժ է լինում նույնիցու դրութիւնը մասնաւոր գարնանային ժամանակները կամ անձրեւային օրերը: Տարի չէ անցնում, որ պարբերական թերթերում լոյս չը տեսնեն լուրեր Նուխու երկու հեղեղամների: Դուրս-Չայի և Կոմանի աւերումների մասին, Նոյնը կրկնվեց և մօտ օրերս:

Անձրեւային օր է. տեսնում էք ահա մարդկանց խմբեր գէպի Դուրս-Չայի են վազում: Եւ ցուպուտ էք նրանց հետ և դուք և ձեր առաջ բացվում են աղետալի տեսարաններ: Մի տեղ հեղեղաւան անց գոչումներով առաջ է սլանում, տանելով իր հետ ահագին ծառեր, սատկած կովեր, թաւաքած ձիւր, աւերած տան վերջին մնացորդներ... Մի այլ տեղ նա մտել է արդէն կանաչազարդ այգիները և ամեն մի բայտ դէպի իր ուղղութիւնը խնարհեցնելով, այգին ամայացրել: Մի տեղ մարդիկ աշխատում են ջրի ճիւղաներից զանազան իրեր ազատել, մի այլ տեղ օտաբօքի կանայք և երեխաներ ձմեռային համար փայտ են որոնում... Եւ այս բոլորի վրա նույնիցու կինը, որի սեփականութեանը մնաւ է հասցի, ոտները ծեծելով ողբում է, իսկ առաջնայից աղաւ մնացածները, գետի ափին հանգին խմբերով ժողոված, հրճվում են ջրի շարժման ձայնով... Այդ աստիճան միմիայն ոչ բանական արարածներ կարող են անտարբեր գտնվել...

Հրաբուխում ենք քաղաքային իրադրութեան ուղղութիւնը այս դառն երեւոյթների վրա:

Կ. Մ.

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒԹ

Յուլիսի 25-ին

Ահա մի ամսից աւել է, որ այստեղ ներկայացուցին է տալիս Բագուի խմբի մի մասը:

բայց աշողութիւն չէ ունենում ոչ մուտքի կողմից և ոչ էլ խաղի: Դերասանները հասարակութիւնն են մեղադրում անտարբերութեան մէջ, իսկ հասարակութիւնը՝ դերասաններին: Ըստ մեզ, հասարակութիւնը այնքան էլ մեղաւոր չէ: Խմբի մէջ միայն Պետրոսեանն է, որ լաւ է խաղում: Օր. Վարդիթերը խաղում է զործին բարեխիղճ կերպով. պ. Ջարիֆեանի արժանաւորութիւնը նրանումն է կայանում, որ գեղեցիկ յոյսեր է տալիս, և հաւանական է, որ մօտիկ ապագայում մեր լաւ դերասաններից մէկը լինի: Խաղում է բաւարար: Ափսոս միայն, որ հայոց դերասանական խումբը լաւ չլոյս չէ կարող լինել մի նոր ակտիվ դերասանի համար: Մնացած դերասանները թէ՛ և գուրկ չեն ընդունաւորութիւնից, իսկ մի կերպով նոյն իսկ ձիրքից, սակայն այդ մարդիկ մի կողմ չարտած իրանց ընդունաւորութիւնները, կարծես վճռել են խեղճ հայոց բեմը դարձնել մի ցրիկ հայ հասարակութեան առանց այն էլ կոպիտ ճաշակը աւելի ևս կոպտացնելու համար: Երեւակայն անգամ չէ կարելի ուրիշ բեմերի վրա այն, ինչ որ կատարվում է մեզանում: Որ և է կօմիդիա կամ ֆարս ներկայացնելիս, որ և է կօմիկական դեր խաղալիս, մեր դերասանները չեն մտածում կօմիկական տիպը ինչպէս հարկն է մարմնացնելու, որպէս զի հանդիսատեսը այնուհետեւ ինքնաբերաբար սկսի ծիծաղել նրանով: Ընդհակառակը՝ նրանք չիմթեւում իրար հետ ծիծաղել և կօմիկականը և իրանց խաղի նպատակ դարձնելով այն, ինչ որ խակապէս միայն հետեւանք պիտի լինէր, աշխատում են ամեն տեսակ ներելի և աններելի, տեղի և անտեղի շարժումներով, գոռում գոչումով, մի խօսքով՝ գոռով, արհեստական կերպով՝ ծիծաղ յարուցանել, կարծելով, թէ դրանով ներկայացուցում են տալիս: Ընդունաւորութեան գաղափարը պիտի ունենա օր. Մարի Հրանդը: Այնքան ոգեւորվել էր, որ քիչ էր մնացել մի հակապական օտարնով ցատկէր իր սերահարի ուսերը, բայց այդ բանը, ի մեծ դժբախտութիւն գալիքից հասարակութեան, նրան չաշողվեց:

Սակայն մինչև հիմա եղածները նսեմանում են երեկվայ տուած ներկայացման առաջ: Օր. Մարի Հրանդը իր բնեկեղծ ընտրել էր «Տէլեֆոն» օրիորդ անունով պիեսը, որ վայել էր գոյցէ մի կաֆէ-շանաւանի կամ բալադանի, բայց հայոց բեմին յամենայն դէպս վայել չէ: Օրիորդը կարող է առարկել, թէ դա մի պիես է, որ ներկայացնում են Պարիզի նման քաղաքներում: Դուցէ՛ Բայց դա ոչինչ չէ նշանակում: Արեւին նմանել ուղիւն պէտք է լոյսին նայել և ոչ թէ բծերին:

Թէ որպիսի տպաւորութիւն թողցն այդ պիեսը հանդիսականների վրա, կարելի է եզրակացնել նրանից, որ ներկայացման ժամանակ շատերը դուրս էին գալիս դարձից և լսվում էին սուրճանի: Պէտք էր տեսնել, թէ ինչ ծայրայնութեան էր ասցնում պ. Արաքսեան, տխրահայեղ պիեսի թարգմանիչը: Չը բաւականանալով բերանացի արտայայտած ծայրայնից ցինիկ խօսքերով, նա այդ խօսքերը համեմատ էր և այնպիսի անվայել շարժումներով, որ մարդ չը գիտէր ամօթից ուր նայի: Պէտք էր տեսնել այդ րօպէսներին դեռահաս օրիորդների կարմրած ու շատագունած դէմքերը, որպէս զի հասկանալի լինէր, թէ ինչ արքայազնութիւն էին գործում պ. Արաքսեան և նրա ընկերները:

Ինչպէս տեսնում էք, լաւ բանը կարելի է շատ վաղ գործ դնել: Ահա և մի ուրիշ օրինակ: Այստեղ, 14—15 տարեկան օրիորդները ու պատանիները արդէն կարող են ևս խօսում են Դարվիլից ու Մարքեից, Եւրօպիից ու Բայրօնից: Եւ այդպէս նրանք օրն ի օրն ժամաւաճառ են լինում, իսկ մայրենի լեզուն ու գրականութիւնը մնում են առանց ուսումնասիրվելու: Հայերիս բանն է այդպէս՝ մեծից մինչև փօքը: Բուհմենների ու հօտենտոտների մասին աւելի լաւ դադա-

փար ունենք. քան մեր հայրենի Չանգեղուրի մասին: Խեղճ Չանգեղուր. նա խարխափում է խաւարի ճանկերում տարրական դիտելիքներից զուրկ լինելու պատճառով, իսկ մերոնք Եւրօպիից ու Բայրօնից չեն ուղում ձեռք քաշել: Մինչդեռ որքան մեծ բարիք հասցրած կը լինէին մեր՝ թէկուզ հենց աշակերտներն ու աշակերտանիւնները, եթէ նրանք, ծանօթանալով մեր գրականութեան հետ, ծանօթանային նրա հետ նաեւ ժողովրդին: Մեր գաւառներից ա-մենայեւրեւեմը անկասկած Ղարաբաղն է: Մինչդեռ Արարատեան գաղտում, Շիրակում, Լոռում ընթերցանութիւնը բաւական տարածված է և քաղաքի գիւղեր նոյն իսկ լրա-դիր են ատանում, Ղարաբաղում միայն եղակի գիւղեր կան, որոնք գրքի կամ լրագրի երես են տեսնում: Եւ դա շատ հասկանալի է: Երեւանի ինտելիգենցիան կապ է պահպանում գիւղերի հետ և քիչ չէ պատահում, որ Երեւանի աշակերտը հայրենի գիւղ վերադառնալիս, իր հետ տանէր և ընթերցանութեան գրքեր գիւղացիների համար: Ո՛ր է այդպէսի քան Ղա-րաբաղում: Եւրօպիից ուսանող սերունդն հանդիստ չեն տալիս Մարքեի և Դարվիլի թէօ-րիաները, որպէս զի նա էլ այդպիսի օգտակար բաներով զրազվի:

Ցանկալի կը լինէր, որ ինքնակրթութեամբ զբաղվող մեր օրիորդներն ու պատանիները, նախ քան Եւրօպի կամ Դարվիլ ձեռք առնելը, ուսումնասիրէին աւելի տարրական բաները, որպէս զի կրթութիւնը սխառմաբանական լինի և օգտակար և որպէս զի այդ կրթութիւնը վերջ ի վերջոյ մի բանի պէտք դառնա իրանց, կամ հասարակութեան համար:

Ա. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԱՍԽԱԲԱԴԻՑ

Յուլիսի 30-ին

Քաղաքիս «Հայ-Լուսաւորչական Կանանց Բարեգործական Ընկերութեան» մասին զանա-զան ժամանակներում լոյս տեսան մեր մա-մուլի մէջ կցկաւոր տեղեկութիւններ, երբեմն նպատաւոր, երբեմն աննպատաւ, շատ անգամ նոյն իսկ ծայրայնաւ ու հեղեղաւ. սակայն մինչև այսօր չը գտնվեց մէկը, որ այդ ընկե-րութեան մասին մի լուրջ, ամփոփ և անկողմ-նային յօդուածով գաղափար տար ընթերցողին, թէ՛ իսկապէս ինչ ընկերութիւն է այդ, ովքեր են զրա հիմնադիրները, ինչ հանգա-մանքներ պատճառ եղան մեր տիկիներին յղանալ մի այդպիսի գեղեցիկ և օգտակար միտք և վերջապէս ինչ է ընկերութեան նպա-տակը:

Մասին չորս տարի առաջ Ասխաբադում մի քանի երիտասարդներ, տանուտէր պ. Աղա-տեանից նախաձեռնութեամբ և տեղական օս-տիկականական իշխանութեան թոյլտւութեամբ, հիմնեցին «Հայ-Լուսաւորչական Կանանց Ընկերութիւն» անունով մի մասնաւոր ընկերութիւն, մուրաց-կանութիւնը հայերի միջից վերացնելու նպա-տակով: Ընթերցողին հոգաբարձութեան, զան-ձապահ, գործող անդամներ և այլն և մի առ-ժամանակ գործը կանոնաւոր առաջ գնաց, փողոցներում այլ ևս հայ մուրացկանների չէինք հանդիպում. սակայն հետզհետէ գործը սկսեց կաղալ, գործողները թուլացան և ամեն ոք, իր հայեցողութեան հետ քմբ համաձայն, և ժողովում, և բաժանում էր, առանց որ և է հաշի ու կանոնի: Վերջապէս, համարեա ամենքն էլ յօգնեցին, բաւական համարեցին իրանց «արդիւնաւոր գործունէութիւնը» և հե-ռացան ապարդիւցի. ներկայումս այդ ընկերու-թեան միակ ներկայացուցիչը պ. տանուտէրն է, և ոչ ոք չը գիտէ, թէ ինչ է անում, կամ աւելի ճիշտ ասած՝ ոչինչ էլ չէ անում: Եւ անհ, տղամարդկանց այդ անաղղութիւնը կամ անընդունաւորութիւնը, ինչպէս կամենաք ընդունեցէք, բարեգործական ապարդիւ-ղութեան օւսումնասիրվելու: Հայերիս բանն է այդպէս՝ մեծից մինչև փօքը: Բուհմենների ու հօտենտոտների մասին աւելի լաւ դադա-

ծական Ընկերութիւնն: Գործի նախաձեռնողներ հանդիսացան տ. Շ. Մամիկոնեանց եւ դերասաններն տ. Ազնիւ: Տ. Ազնիւր եւ պ. Անդրանիկը այդ նպատակով տունցին մի ներկայացում, որից գոյացած արգիւնքով, 100 բուրձաց աւելի, գրվեց ընկերութեան ֆոնդի սկիզբը. բայց հայի նախանձը եւ ապերախտութիւնը երբ էլ յետ մնացել բարի գործից, այդ ներկայացումից անմիջապէս յետոյ տեղին երկուստեանց բերեց մի լրագրի մէջ անուանարկեցին եւ վերաւորեցին ազնիւ գերասաններին, անուանելով նրանց «ան-եղբայր չապիկ»... Սակայն բարի սերմը ձգված էր պարարտ հողի մէջ. տ. Ազնիւից յետոյ տ. Մամիկոնեանցին օգնութեան հասան տիրուհի Ս. Աղբալեանց, տ. տ. Սափարեանց եւ Յակովբեանց, որոնց անգուց ջանքերով եւ յաջողից, պատշաճաւ թոյլտուութեամբ, ներկայ տարվայ մարտ ամսի մէկին պաշտօնապէս բացված յայտարարել «Ասիաբարդի» Հայ Կանանց Բարեգործական Ընկերութիւնը:

Կարճ միջոցում, միմիայն Ասիաբարդում, ընկերութիւնն ունեցած մօտ 50 անդամներին Եւսկան րուրի անդամավճարով: Առաջին ընդհանուր ժողովում, որ տեղի ունեցաւ նոյն մարտ ամսի 3-ին, անդամները միաձայն ընկերութեան նախագահ ընտրեցին գործի նախաձեռնող տ. Մամիկոնեանցին, սրան օգնական տ. Սափարեանցին եւ գանձապահ տիրուհի Աղբալեանցին, որոնք եւ ներկայումս այդ բարի գործին կենդանութիւն եւ շունչ տուողներն են. նոյն ժողովում պատուաւոր հոգաբարձու ընտրվեց Վեհափառ Կաթողիկոսը եւ պատուաւոր անդամներ—երկրի նախկին կառավարիչ գեներալ Կոնստանտին եւ այդ ժամանակվայ կառավարիչ գեներալ Բոգոլիբով, որ եւ թոյլատրել է ընկերութեան բացումը:

Ընկերութեան բացումը տեղական լրագրերում յայտարարվելուց անմիջապէս յետոյ ստացվեցին զանազան անձինքներից նուէրներ մօտ 200 բ.: Այդ ժամանակ մեզ մօտ հիւր եղող երգիչ պ. Ջանբաբեանցը ընկերութեան խնդրանքով մի կօնցեր տուեց, որից ընկերութիւնը ստացաւ աւելի քան 150 բ. զուտ արգիւնք: Այս դէպքն էլ դուր չեկաւ տեղիս մի քանի պարոններին, որոնք ամեն կերպ աշխատեցին խանգարել բարեգործի եւ ազնիւ երգչի գովելի ժողովրդի ընկերութիւնը. սակայն անաշտութեան հանդիպելով, կրկին դիմեցին իրանց ոչ պատուաւոր միջոցին—զրպարտեցին եւ անուանարկեցին պարոնին լրագրութեան մէջ: Ի դէպ, պէտք է ասել, որ պ. Ջանբաբեանցի Ասիաբարդում տված երեք կօնցերներն էլ աղող են անցել, որոնցից երկրորդը տրվել է ուսու հասարակութեան խնդրանքով, իսկ երրորդը բարեգործական ընկերութեան խնդրանքով:

Այս բոլորից, երեւի, ընթերցողի ուշադրութիւնն աւելի գրաւեց մի հանգամանք, որ շատ բնորոշ է. այն, որ մի քանի պարոններ, փոխանակ աջակցելու եւ օգնելու իրանց մայրերի եւ քոյրերի բարի գործին, ընդհակառակը՝ աշխատում են վնասել եւ խանգարել: Այս, զրգազգաբար ստիպված ենք ցուցնել արձանագրել այս տխուր եւ պարտաւելի իրողութիւնը: Այսպէսից յետոյ երեւի եւ լրագրութեան մէջ հրապարակութիւն գոչել, որ «350 հայ ընտանիք ունեցող Ասիաբարդում չը գտնվեց մի կին, որ մասնակցէր երիտասարդների տրվելիք ներկայացմանը եւ որ մեզանում տիկիները ընդհանրապէս զբաղված են միմիայն բամբակաւորումով, աւելի քան զարմանալի է. ընթերցողն արդէն ձանձկեց բամբակաւոր զամբասաններին:

Կանանց Բարեգործական ընկերութիւնը, ընդամենը 5—6 ամսվայ ընթացքում, իր սկզբնական ծախքերը հոգալուց, մօտ 150 բ. տեղիս չաւոր ընտանիքներին անուշը եւ հագուստ մատակարարելուց եւ զանազան անձանց ձանապարհակոտից առաւել ու Ասիաբարդի վնասվածներին 50 բ. ուղարկելուց յետոյ, ներկայումս ունի մօտաւորապէս 700 բուրձալի մի համաստ գումար, որի փոքր ինչ մեծամասնութիւնը եւ ընկերութեան գործերի էլ աւելի կանոնաւորվուց յետոյ, վարչութիւնը մտադիր է աւելի ընդլայնել իր գործունէութեան շրջանը: Ընկերութեան ներկայ վարչութիւնը, որ ընտրված է երեք տարով, մտադիր է, բայց տեղական չաւորներին անուշը, հագուստ, բնական քանի վարձ մատակարարելուց, միջոց տալ նրանց զանազան իրիվիլ տեղական դպրոցներում, մօտ ապագայում բանալ մի մանկական պարտէզ եւ, եթէ ընկերութեան գործն աւելի աղող ընթանայ, բանալ նաեւ մի արհեստագիտական դպրոց:

Բոլոր սրտով ցանկանում ենք կատարել

աղողութիւն: Թող մեր ներկայ յօդուածը լինի իբրեւ մի կոչ մեր ամենուրեք սփռված հայ եղբայրների եւ քոյրերի համար եւ թող բարեխիտ պարոններն ու տիկիները շտապեն ուղարկել իրանց կամուրդ նուէրները այս մի բուն եղբայր եւ բարեխիտ հայ կանանց, որոնք Անդրկասպեան երկրի հրատապ երկնակամարի տակ փոքրիկ զովութիւն եւ հանձնը գտնում են միայն իրանց սկսած բարի գործի աղողութեան մէջ: Յուսանք եւ սպասենք:

Հայ

ՆԱՄԱԿ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՍԻՑ

Յուլիսի 31-ին
Յուլիսի 8-ին, տեղիս ս. Աստուածածին եկեղեցում, գործակալ Սարգիս քաճառայ Առաջնահանգի հրաւերով, նշանակված եւ ծխականների ժողով ընտրելու նոյն եկեղեցում համար նոր երէցփոխ. բայց ծխականների անհամաձայնութիւնը ներկայ չը լինելու պատճառով ընտրութիւնը յետաձգվեց եւ կայացաւ հետեւեալ կերպով, յուլիսի 15-ին, մասնակցութեամբ 256 ծխականների: Որովհետեւ այժմեան երէցփոխ պ. Ա. Օհանջանեանց այդ օրվայ ժողովին ներկայացնելու համար պատրաստել էր անցեալ 1900 թ-ի եւ ներկայ 1901 թ-ի վեցամսեայ եւ իր եռամսայ երէցփոխութեան ընդհանուր հաշիւներն, ուստի գործակալն առաջարկեց ծխականներին նախ յսել երէցփոխի հաշիւները եւ պ. պ. հաշիւներին գեներալը նոյն հաշիւներին առիթով եւ ապա միայն ձեռնարկել ընտրութեան: Ծխականները համարեա միաձայն ընտրեցին երէցփոխի հաշիւները եւ որպէս չը նորակալութեան առաջարկեցին նորից վերընտրել պ. Ա. Օհանջանեանցին: Սակայն գործակալը յայտնեց, որ պ. Օհանջանեան գրաւոր յայտարարութեամբ հրաժարվել է նորից վերընտրվելուց, բայց ծխականները՝ չեղելով երէցփոխ չենք ուղղում, միմիայն Օհանջանեանցին ենք ուղղում: Կրկին ընտրվեց մօտ 10 րօպէ եւ պ. Օհանջանեանց ստիպված եղաւ զիջելու եւ համաձայնվել զուէրակվելուց: Օհանջանեանց համարվում էր երիտասարդների, արհեստաւորների, երկրագործների եւ չաւորների թեկնածու, իսկ աղաների եւ հարուստների թեկնածուները հրաժարվեցին Օհանջանեանցի հետ միասին զուէրակվելու: Օհանջանեանցի հետ միասին առաջարկեցին հետեւեալ թեկնածուները՝ պ. պ. Ե. Սուքիասեան, Գ. Լուսարարեան եւ Զ. Խոշոյեան, որոնք թէեւ հրաժարվեցին, բայց ծխականները չընդունեցին եւ համադրեցին զուէրակվել: Գաղտնի զուէրակութեամբ, փակ տոմարով, պ. Ա. Օհանջանեանց ստացաւ 241 ընտրողական ձայն, պ. պ. Ե. Սուքիասեան 4 ձայն, Զ. Խոշոյեան 2, իսկ Գ. Լուսարարեան ոչ մի ձայն: Եւ այսպէս պ. Օհանջանեանց կրկին վերընտրվեց երէցփոխ:

Բացի ընտրութեան աղող ելքից, այս ժողովը հետաքրքրական էր եւ մի այլ կողմով, որ առաջինն է Վաղարշապատում, եւ եթէ չենք սխալվում, նոյն իսկ ամբողջ Կովկասում.— ժողովին մասնակցողներից 106 հոգի անգրագետ գիւղացիներ էին, որոնց համար երբ առաջարկվեցին գրագետներ ընտրել նրանց թեկնածուներին անունները գրելու, նրանք հրաժարվեցին եւ հրապարակով առաջարկեցին իրանց թեկնածուներ անունը: Աղաները ուրախացան, յոյ ունենալով, որ անգրագետները, որպէս գիւղական չաւոր դասակարգին պատկանող անձինք, կը հրաժարվեն Օհանջանեանցին վերընտրելուց, բայց 106 անգրագետները մէջ չը գտնվեց մէկը, որ հակառակ լինէր Օհանջանեանցի վերընտրվելուն:

Մի երկու խօսք էլ պ. Ա. Օհանջանեանցի եռամսայ գործունէութեան մասին: Դեռ երեք տարի արանից առաջ, երբ առաջին անգամ զրկեց պ. Ա. Օհանջանեանցի թեկնածութիւնը, աղաները միջից կէս էին լինում խանգարելու թէ ընտրութիւնը եւ թէ ընտրութեան հաստատութիւնը, որովհետեւ՝ 1) եկեղեցին ունէր 7—8 հազար բուրձի գրամազուխ, որ չարունակ գտնվել էր աղա-հարուստների ձեռքում, իսկ Օհանջանեանց, լինելով ժողովրդի մարդ, չէր թողնի հարուստներին այդ գրամազուխը օգտվելու, 2) եկեղեցին ունէր կտակված եւ այլ գումարներ, որոնք գտնվում էին զանազան մարդկանց ձեռքում որպէս աւանդ, որպէս զի գործարկվէին եկեղեցու զանազան տան շինութեան վրա եւ որոնց պահանջման 10 տարվայ ժամանակամիջոցը լրանալու վրա էր, եւ 3) Օհանջանեանցի գործունէութեամբ խուժվելու: Եւ յիշաւ, այսպէս էլ եղաւ. նա

երէցփոխանական պաշտօնն ստանձնելուն պէս նախ եւ առաջ սկսեց ընդարձակել եկեղեցու գաւթիքը, ծառեր տնկելով թէ եկեղեցու գաւթիքը, ծառեր տնկելով թէ եկեղեցու գաւթիքը, կանոնաւորեց եկեղեցու հաշիւաւորութիւնը, մուտքի փոխարէն անդորրագրեր տալով, իսկ ծախսի փոխարէն փաստաթղթեր ժողովելով, բողոքեց կօնսիստօրիայի դէմ եւ ըստացաւ սինօդից երէցփոխի իրաւունքները եկեղեցին վերանորոգելու, զանազակատան շինութիւնը օգտելու եւ կտակած ու այլ գրամների պահանջը յայտնելու: Վերացրեց եկեղեցում գանձանակ ժողովելու հաւանքը ժողովրդից եւ փոխարինեց նրան կամաւոր նուէրներով, թէ գրամով եւ թէ բերքով, որի հիման վրա ծխականների նուիրած գործերն ամեն տարի բաժանվում է չաւոր գիւղացիներին, որպէս սերմացու՝ իրանց արտերը ցանելու համար: Ստիպում ու ստանում է զանազան մարդկանց մօտ գտնված գրամների մէկ մասը, իսկ միւս մասին ժամանակ է որոշել վճարելու, եւ բացի այս, սկսել է զատ բաց անել այն կտակական տարիների դէմ, որոնք չեն ուղարկում կտակած գումարը տալ զանազակատանն աւարտելու համար: Կամենալով ազատել երկրագործ դասակարգը գործերի տարեկան բերքը կապալով վերցնող մարդկանց կամայականութիւնից եւ անխիղճ վարմանից, առաջարկեց գործերի բերքի կապալ վերցնել եկեղեցու օգտին, որից վախեցած կապալաւորները հրաժարվեցին մասնակցել աճուրդին եւ վաճառ ստիպված եղաւ իր կողմից կապալի նշանակել Վերջին միջոցից գոհ մնաց եւ վաճառ, որ ընտրեցին ունեցաւ իր շտեմարանում, եւ գիւղացի երկրագործը, որ ազատվեց կապալաւորներից: 1898 եւ 1899 թուականներին, երբ անաղղ բերքի պատճառով գործերը թանգացաւ եւ գիւղացին, զրամ չունենալով գործն առնելու, ստիպված էր վաշխառուներից զրամ կամ գործն վերցնել, պ. Օհանջանեանց իր եւ րաշխաւորութեամբ վերցրեց էջմիածին շտեմարանից փոխարինաբար աւելի քան 100 խաւար գործն (խաւարը 30 պուդ) եւ բաժանեց 200—300 տուն գիւղացիների եւ այն եւ այն: Ահա թէ ինչով է Օհանջանեանցը գրաւել ծխականների սէրն ու համակրութիւնը:

Գ. Աղագադեանց

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ԲԱՅԱՊԱՍԻՑ

Յուլիսի 29-ին
Նոր-Բայազետից դէպի հարաւ 20 վերստ հեռավորութեան վրա գտնվող Զորի-գեղ (Վալի-Աղալի) գիւղը ենթարկվեց մի անսովոր, մի զանի տանեակ տարիներից ի վեր չը տեսնված աղէտի, որ անագին հարուած տուեց, առանց այն էլ ջալքայված, գիւղացու տնտեսական վիճակին: Յուլիսի 27-ին, երկուրեւն ժամի 6-ին, սեւ ամպերի հաստ շերտերով սկսեց ծածկվել ողջ երկնակամարը. տիրեց մի սոսկալի աղշամուղշ: Այդ դրութիւնը տեսեց մինչեւ ժամի 11-ը, որից յետոյ սկսվեց մի այնպիսի յորդառատ անձրեւ տեղալ, որ 20 րոպէ չանցած սաժենաչափ հեղեղը, գիւղի արեւմտեան դառվարից հոսելով, ամեն պատանած իր սկսեց հետը տանել դէպի լիճ: Փակագծի մէջ սասեմ, որ գիւղը գտնվում Սեւանի լճից 1 1/2 վերստ հեռավորութեան վրա, մի նեղ ձորակի մէջ, գեղաբնակեց լեռների արեւելեան փէշի վրա, որ հեղեղ գոյանալու շատ նպաստաւոր դիրք է ներկայացնում:

Մինչդեռ գիւղի կանայք ու մարդիկ ահ ու դողով սպասում էին անձրեւի վերջանալուն, յանկարծ տեսան հեղեղը եւ նկատեցին, որ գոմերում գտնվող անասուններին կարող է վտանգ սպառնալ տանիքների խախտել լինելու պատճառով եւ ամեն մէկը շտապեց իր անասունները եւ իր տան փոքրիկ երեխաները հանել ձորակի գլուխը, որտեղ ապահով կարող էին լինել: Շատերի գոմերը քանդվեցին եւ երեխաներին երգիկներից էին հանում: Դրանց լաց ու կոծը, զոռու-զոչիւնը, հաւարի (օգչու-նուրիներ) կանչը, անասունների բառաչիւնը, անողոք կայծակի հրափայլ չերտերը եւ անընդհատ որոտումները միախառնվելով մի անհղ աղմուկ էին կազմում եւ օդը թնդացնում:

Ճիշտ աղբիւրից իմացալ, որ հեղեղը հետեւեալ վնասներն է տուել: Հիննայադեան եւ եղել եւ քչիւղ դէպի լիճ 15 տուն իրանց միջի կահ-կարասիներով, տարել ոչնչացրել է 400 սալ խոտ, 100 սալ գործն եւ զարի, 32 հատ դասարկ սալ կալերի միջից եւ բազբից, 800 ծառ արմատահան է արել եւ քչիւ, աւաղի պէս

ողողել տարել է 16 խաւար (խաւար=30 պ.) գործն ամբարի հորի միջից, որ պատկանում էր Նոր-Բայազետիցի Եփրեմ Կուոյեանին: Զը հնձած արտերը ծածկվել են տիղմի հաստ չերտով, այնպէս որ հնձելը անհնար է: Իսկ հնձած եւ բարեցածները (հարգոց=30 խոճի) հօ քչիւ է, տարել: Տարել է նոյնպէս մի ջրաղաց հիննայից: Բարեբաղդաբար, մարդկային զոհեր միայն երկու հատ է եղել. չը նայած գիւղացին մթութեան:

Գիւղացին գողերից ցորենն ու գարին պահպանելու համար ամեն մարդ քնում է իր կալում, մեծ մասամբ բացօդայ: Այդ գիւղի կալերում քնողները, իմանալով, որ անձրեւ պիտի գայ, հեռացել էին կալերից. մնացել էին Մարտիրոս եւ Գարաշիմ Կարապետեան եղբայրները, որոնցից առաջինը 22, իսկ երկրորդը 17 տարեկան էր: Ինչպէս ժամանակ հեղեղը երկուսին վերցնում եւ տանում է: Լոյսը բացվելուն պէս, 28-ին, զոհերի դիակները գտնում են լճի ափին: Եղիւրաւոր կենդանիների զոհեր չի եղել, որովհետեւ գիւղացիները, ինչպէս ասացինք, ստիպել էին նախօրօք տնիքից հեռացնել նրանց: Մի ձի միայն ընկնում է հեղեղի մէջ եւ խեղդվում:

Հետեւեալ օրը գիւղը եկաւ վնասը ցուցակաւ: Գրելու գաւառի պրիստավը Առայծա վնասները հաշուեց են 10 հազար բուրձի: Այս մասին պ. Նահանգապետին գեղացիներից յետոյ, գիւղացիները պիտի խնդրամատոյց լինեն՝ օժանդակութիւն ստանալու համար, որպէս զի կարողանան փոքր ինչ մեղմացնել վնասները: Սակայն ինչքան էլ որ լինի կառավարութեան հասցրած օգնութիւնը, բայց եւ այնպէս նա չի կարողանալ չօչափելի օգուտ հասցնել իր ժամանակին: Անհրաժեշտ է կողմնակի օժանդակութիւն եւս:

Լ. Պետրոսեան

ՆԱՄԱԿ ԽՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, յուլիսի 20-ին
Всѣмъ дѣйствию сообщенію турецкаго императорскаго министерства иностранныхъ дѣлъ, уведомляю васъ, что общественное спокойствіе въ Турціи подѣ верховнымъ владычествомъ его императорскаго величества султана, моего августѣйшаго владыки, не оставяющаго пожелать ничего лучшаго, поэтому, новости перенесенныя вами въ уважаемомъ журналѣ «Мшакъ» въ №№ 138-омъ и 140-омъ, относительно разбѣе въ Битлисскомъ вилаетѣ, совершенно вымышленны и безъ всякаго основанія, прошу васъ опровергнуть это въ одномъ изъ ближайшахъ номеровъ уважаемаго вашего журнала.

Турецкій генеральный консулъ въ Тифлисъ
Zia

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ռուսաց Տեխնիկական ընկերութեան Կովկասեան բաժանմունքը տեղեկութիւն ստացաւ, որ նրան թոյլ է տրված հրատարակել Թիֆլիսում մի ամսագիր «Инженерное Дѣло» անունով: Ամսագիրը կը հրատարակվի տարին չորս անգամ ինժեներ Մ. Կարպովիչի խմբագրութեամբ:

«Тифлис. Листоукъ» լրագիրը հաղորդում է, թէ Թիֆլիսում տեղի է ունենալու սինիստների համաժողով, որ կը բացվի օգոստոսի 19-ին եւ կը տեւէ 4 օր միայն, մինչեւ նոյն ամսի 22-ը:

Մի քանի անձինք խնդրի էին տուել կառավարութեան թոյլտուութիւն ստանալու համար Թիֆլիս-Վաղարշապատ խնդու վրա աւտօմոբիլներ բանեցնելու: Կառավարութիւնը, ինչպէս լսել են տեղական լրագրից, մերժել է յիշեալ անձերի խնդրքը:

«Новое Время» լրագիրն հեռագրում են Սեւաստօպօլից, թէ այնտեղ սպասում են կոմս Լ. Ն. Տօլստօյի գալստեանը դէպի Ռիմի հարաւային ափերը: Տօլստօյ գալու է այնտեղ իր ընտանիքի հետ միասին: Տեղական հասարակութիւնը եւ կրթական հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչները պատրաստութիւններ են տեսնում հանդիսաւոր ընդունելութիւն ցոյց տալու ուստի մեծ գրողին:

Արդարադատութեան մինիստրութեան մէջ, ինչպէս հաղորդում են մայրաքաղաքի լրագրից, այժմ արդէն վերջացած է մի շարք խիտ կարեւոր հարցերի քննութիւնը: Ի միջի այլոց, լուծված են նոյնպէս հիւսիսային Կով-

